

Het Perzische rijk (490/'89 – 331/'30 v. Chr.)

Dit document geeft informatie die aantoont dat het Perzische rijk niet van 539/'38 tot 331/'30 v. Chr. duurde, maar van 490/'89 tot 331/'30 v. Chr. De informatie wordt gepresenteerd in een chronologisch overzicht dat begint met Kores II en eindigt met Darius III. In dit overzicht is informatie uit de Bijbel (SVV, ed.1977) verbonden met informatie uit andere, voornamelijk originele, bronnen. Voorbeelden van originele bronnen zijn de tabletten van het huis van Egibi en van het huis van Murashu, de *Persepolis Treasury Tablets*, de ostraka uit Ayn Manawir, de papyri uit Elephantine, en de Perzische inscripties. De Saros tabletten met informatie over maansverduisteringen zijn niet gebruikt als bron voor chronologische informatie, omdat deze informatie voortkomt uit berekeningen uit de derde eeuw voor Christus.

Volgens de Perzische inscripties waren de erkende troonopvolgers van Kores II:

Cambyses II

Darius I

Xerxes I

Artaxerxes I

Darius II

Artaxerxes II

Artaxerxes III

Artaxerxes IV

Darius III

<http://www.livius.org/be-bm/behistun/behistun03.html>

<http://www.livius.org/aa-ac/achaemenians/inscriptions.html> (zie inscriptie A3pa)

Kores (II) 9 jr. (490/'89 – 481/'80 v. Chr.)

► Kores II, de grondlegger van het Perzische rijk, werd geboren omtrent 551 v. Chr. Zijn vader was volgens de Griekse schrijver Herodotus (c.490-c.426 v. Chr.) Cambyses I de Perziaan, en zijn moeder Mandane, de dochter van Astyages de Meder. Volgens de Griekse schrijver Ctesias (c.440-c.370? v. Chr.) was Kores zelf ook met een dochter van Astyages getrouwd. De vader van Astyages was Cyaxares de Meder, in Tobit 14:15 Ahasvéros genoemd. Indien Ctesias gelijk heeft dan kan Kores Bijbels gesproken, door zijn verbintenis met een dochter van Astyages, ook een zoon van Cyaxares de Meder (Ahasvéros) genoemd worden (Dan.9:1). Kores de Perziaan kan dan dezelfde persoon zijn als Darius de Meder. Want Darius is geen eigennaam, maar net als Ahasvéros en Arthahsasta een troonnaam die gebruikt werd voor diverse Perzische koningen. De naam Darius betekent 'bewaarder van het goede' of 'doener van het goede'. En dat past goed bij de context van Daniël 6. Indien dit alles juist is dan moet het Aramese woordje dat in Daniël 6 vers 29 met 'en' is vertaald, net als in Daniël 4 vers 9 en 25, vertaald worden met 'te weten'.

De andere troonnaam voor Kores, de Hebreeuwse naam Ahasvéros, representeert het Oud-Perzische Khsayarsha. In het Elamitisch is de naam Iksersa, in het Akkadisch Ahsi'arsu, en in het Grieks Xerxes. De naam betekent 'koning der koningen' of 'here der heren' en wordt in Ezra 4:6 voor Kores gebruikt in verband met de grootheid van zijn koninkrijk (Ezra 1:1-2).

http://www.livius.org/ct-cz/cyrus_1/cyrus.html

► Niet lang nadat Kores, de koning van Perzië, in jaar 6 van Nabonidus (501/'00 v. Chr.), Astyages, de koning van Medië, had verslagen, werd Kores ook de koning van Medië genoemd.

► In jaar 17 (490/'89 v. Chr.) van Nabonidus, trok een leger van Kores, bestaande uit Meden en Perzen, op 16 Tishri zonder strijd Babel binnen (Jes.13:7; 45:1; Dan.5:6). Belsazar, de koning der Chaldeeën werd gedood en Darius, de Meder (Kores), ontving het koninkrijk, omtrent 62 jaren oud zijnde (Dan.5:28; 6:1; Jes.45:1-5). Dit alles is geschied, opdat vervuld zou worden hetgeen gesproken is door de profeet Jeremia tot het ganse volk van Juda en tot

al de inwoners van Jeruzalem in het vierde jaar van Jojakim, zeggende: "Maar het zal geschieden, als de 70 jaren vervuld zijn, dan zal Ik over de koning van Babel, en over dat volk, spreekt de HEERE, hun ongerechtigheid bezoeken, alsook over het land der Chaldeeën, en zal dat stellen tot eeuwige verwoestingen" (Jer.25:1-2,12). Later, toen velen die deze woorden gehoord hadden naar Babel waren weggevoerd, wijst Jeremia hen hier weer op in zijn brief, met de woorden: "Want zo zegt de HEERE: Voorzeker, als 70 jaren voor (het Hebreeuwse voorzetsel is hier niet hetzelfde als op andere plaatsen in de Schrift waar met het woordje 'te' is vertaald voor een plaatsnaam; de vertaling met 'voor', in de betekenis van 'met betrekking tot', zoals in de N.B.G. '51, is correct) Babel zullen vervuld zijn, dan zal Ik Mijn goed Woord over u verwekken, u terugbrengende tot deze plaats" (Jer.29:1-2,10).

http://www.livius.org/cg-cm/chronicles/abc7/abc7_nabonidus3.html

► In jaar 1 (489/'88 v. Chr.) van Kores merkte Daniël, in de boeken, dat het getal der jaren, waarvan het Woord des HEEREN tot de profeet Jeremia geschied was, in het vervullen der verwoestingen (verlatingen) van Jeruzalem, 70 jaren was (Dan.9:2). Uit dit vers blijkt dat Daniël het begin van de 70 jaren, genoemd in Jeremia 25 vers 11, niet verbind met de volken die de koning van Babel zullen dienen, maar met het begin van de verwoestingen van Jeruzalem (zie ook 2Kon.21:10-14). En daarom moet er een comma tussen de woorden 'dienen' en 'zeventig' staan, net zoals tussen de woorden 'verdrukken' en 'vierhonderd' in Genesis 15 vers 13. Volgens Gods Woord begonnen de 70 jaren dus met een verwoesting (verlating) van Jeruzalem en eindigden zij met de val van Babel en de terugkeer van het volk Israël na het woord van Kores om terug te keren (Jer.25:11-12; 29:10). Met deze terugkeer werden de 70 jaren van de verwoestingen van Jeruzalem vervuld (Dan.9:2).

Uit Jeremia 25 vers 18 ("gelijk het is te dezen dage") en vers 29 ("begon Ik te plagen", en niet "begin Ik te plagen") blijkt dat de verwoestingen van Jeruzalem begonnen waren voordat Jeremia profeteerde over de 70 jaren in het vierde jaar van Jojakim (556/'55 v. Chr.). De enigste gebeurtenis die als start voor de verwoestingen (verlatingen) van Jeruzalem past is de wegvoering van koning Joahaz in 559/'58 v. Chr. door Farao Necho (2Kon.23:31-34). Zeventig jaren later verwekte God Zijn goed Woord over Zijn volk bij Zijn herder Kores (Jes.44:28; Jer.29:10). Want Kores liet het Woord uitgaan om weer te keren en Jeruzalem te bouwen (Jes.45:13; Dan.9:25; 2Kron.36:22-23; Ezra 1:1-4). De kinderen van Israël keerden terug, en toen de zevende maand aankwam, en de kinderen Israëls in de steden waren, verzamelde zich het volk, als een enig man, te Jeruzalem (Ezra 3:1). En vanaf de eerste dag van de zevende maand {13/14 sept.; dag 2} begonnen zij de HEERE brandoffers te offeren; doch de grond van de tempel des HEEREN was niet gelegd (Ezra 3:6). Zie voor de kalender die in de Bijbel in deze tijd gebruikt wordt het document *De kalenders in de Bijbel*.

http://www.livius.org/ct-cz/cyrus_1/cyrus_cylinder2.html

► In jaar 3 (487/'86 v. Chr.), op de vierentwintigste dag der eerste maand {21/22 april; dag 6}, werd aan Daniël een zaak geopenbaard (Dan.10:1v.).

► In jaar 9 (481/'80 v. Chr.) maakte Kores omtrent september zijn zoon Cambyses II onderkoning. Enkele maanden later is Kores, omtrent 71 jaren oud zijnde, gestorven.

http://www.livius.org/ct-cz/cyrus_1/cyrus.html

Cambyses (II) 7 jr. (481/'80 – 474/'73 v. Chr.)

► Cambyses II was de oudste zoon van Kores II. In de Bijbel wordt hij bij zijn troonnaam Arthahsasta genoemd (Ezra 4:7,23).

http://www.livius.org/caa-can/cambyses_ii/cambyses_ii.html

► Omtrent jaar 1 (480/'79 v. Chr.), volgens Flavius Josephus (Oudh.XI,2,2) 9 jaren vóór jaar 2 van Darius I, gaf Cambyses het bevel om het werk aan het huis van God te stoppen (Ezra 4:7-24).

<http://penelope.uchicago.edu/josephus/josephus.html>

► Omtrent jaar 4 (477/'76 v. Chr.) vermoorde Cambyses zijn broer Smerdis. In Egypte stierf farao Amasis II (Ahmose) in zijn regeringsjaar 44. Zie noot 4 voor de Apis stier stèles uit zijn tijd.

► In jaar 5 (476/'75 v. Chr.) veroverde Cambyses Egypte door farao Psammetichus III (Psamtik) te verslaan. Psammetichus was volgens Herodotus (3,14) toen nog maar 6 maanden koning geweest.

http://www.livius.org/caa-can/cambyses_ii/cambyses_ii.html

http://www.livius.org/ps-pz/psammetichus/psammetichus_iii.html

<http://www.gutenberg.org/files/2707/2707-h/book3.htm>

► In jaar 7 (474/'73 v. Chr.) hoorde Cambyses in Egypte van de rebellie die Gaumata volgens de Behistun inscriptie op 14 Viyaxana { = 14 Adar volgens de Babylonische kalender = 7/8 maart 473 v. Chr.} was begonnen. Toen Cambyses het nieuws over de rebellie hoorde haaste hij zich terug naar Perzië. Maar voordat hij Perzië bereikte stierf hij. Na de dood van Cambyses regeerde Gaumata volgens Herodotus (3,67-68) 7 maanden voordat hij werd gedood door Darius I. Darius doodde Gaumata volgens de Behistun inscriptie op de tiende van de zevende maand. Hieruit volgt dat Cambyses in de laatste maand (Adar) van 474/'73 v. Chr., of in de eerste maand (Nisan) van 473/'72 v. Chr. moet zijn gestorven. Een Babylonisch tablet gedateerd 23 Nisan, jaar 8 van Cambyses, lijkt te ondersteunen dat Cambyses in Nisan is gestorven. Maar het is ook mogelijk dat de Babylonische schrijvers toen nog niet op de hoogte waren van Cambyses' dood in Adar.

<http://www.livius.org/be-bm/behistun/behistun03.html>

http://www.livius.org/caa-can/calendar/calendar_babylonian.html

http://www.livius.org/caa-can/cambyses_ii/cambyses_ii.html

<http://www.gutenberg.org/files/2707/2707-h/book3.htm>

Gaumata 1 jr. (474/'73 – 473/'72 v. Chr.)

► Gaumata deed zich voor als Smerdis, de broer van Cambyses II. Dat kon hij doen omdat het volk niet wist dat Smerdis dood was. Babylonische tabletten die gedateerd zijn in de tweede, derde, en vierde maand van het aanstellingsjaar van Gaumata, en tabletten die gedateerd zijn in de eerste en de derde tot achtste maand van het eerste jaar van Gaumata lijken aan te tonen dat Gaumata 1 jaar en 7 maanden heeft geregeerd. Maar het ontbreken van tabletten die gedateerd zijn in de vijfde tot twaalfde maand van het aanstellingsjaar van Gaumata duidt in een andere richting. Namelijk, dat sommige Babylonische schrijvers de troonsbestijging van Gaumata aan het einde van 474/'73 v. Chr., en anderen aan het begin van 473/'72 v. Chr., dateerden. Het dateren van de troonsbestijging van Gaumata aan het einde van 474/'73 v. Chr. moet correct zijn, omdat de schrijvers die de troonsbestijging van Gaumata aan het begin van 473/'72 v. Chr. dateerden, in de vierde maand met deze wijze van dateren zijn gestopt.

<http://www.livius.org/be-bm/behistun/behistun03.html>

<http://www.google.nl/search?q=www.jstor.org%2Fstable>

<http://www.google.nl/search?q=www.jstor.org%2F528928&btnG=Zoeken&hl=nl&source=hp&lr=&aq=f&aql=&aql=&oq=>

► In jaar 1 (473/'72 v. Chr.) werd zijn onwettig bewind omvergeworpen toen Darius en zijn metgezellen hem doden.

Darius (I) 36 jr. (473/'72 – 437/'36 v. Chr.)

► Darius I was volgens Herodotus (1,209) de oudste zoon van Hystaspes (c.516-c.449 v. Chr.), en omtrent 20 jaren oud toen Kores II in 481/'80 v. Chr. stierf.

De naam Darius is een troonnaam en betekent 'bewaarder van het goede' of 'doener van het goede'. Deze naam wordt in de boeken Ezra, Haggaï en Zacharia gebruikt in verband met de voltooiing van de bouw van de tempel te Jeruzalem.

Een andere troonnaam voor deze koning, die ook voor Kores (Ezra 4:6) en Cyaxares de Meder (Tobit 14:15) werd gebruikt, is Ahasvéros (Est.1:1-3 en vgl. 1 Esdras 3:1-2). Deze Hebreeuwse naam representeert het Oud-Perzische Khsayarsha. In het Elamitisch is de naam Iksersa, in het Akkadisch Ahsi'arsu, en in het Grieks Xerxes. De naam betekent 'koning der koningen' of 'here der heren' en wordt in het boek Esther gebruikt in verband met de grootheid van zijn koninkrijk (Est.1:1-4).

De derde troonnaam die voor deze koning en voor verschillende andere Perzische koningen werd gebruikt is Arthahsasta. Deze Hebreeuwse naam representeert het Oud-Perzische Arta-xš'a~a. In het Elamitisch is de naam Zrta-kSas'Sa, in het Akkadisch Arta-kSatsu, en in het Grieks Artaxerxes. De naam betekent 'koning der gerechtigheid' of 'die door waarheid regeert' en wordt in de boeken Ezra en Nehemia gebruikt in verband met het doen van gerechtigheid. In zijn graftombe te Naqs-i Rostam staat onder meer: "Koning Darius zegt: door de genade van Ahuramazda ben ik van zo'n soort, ik ben een vriend van het recht, van verkeerdheid ben ik geen vriend. Het is niet mijn wens dat de zwakken schade zal worden aangedaan door de sterken, nog is het mijn wens dat de sterken schade zal worden aangedaan door de zwakken. Het recht, dat is mijn verlangen. Van de man die de leugen navolgt ben ik geen vriend."

<http://www.gutenberg.org/files/2707/2707-h/book1.htm>

<http://www.livius.org/na-nd/naqsh-i-rustam/naqsh-i-rustam.html>

<http://www.livius.org/aa-ac/achaemenians/DNb.html>

<http://www.sacred-texts.com/bib/apo/es1.htm>

► In jaar 473/72 v. Chr. doodde Darius en zijn metgezellen de magiër Gaumata op 10 Bagayadis { = 10 Tishri volgens de Babylonische kalender = 26/27 sept.}. Volgens Herodotus (3,79) werd deze dag later elk jaar gevierd als het *feest van Magophonia*, ofwel de dag der slachting van de magiërs. Het is mogelijk dat de dag die Darius en zijn metgezellen hebben verkozen om hun plan tegen Gaumata uit te voeren de dag was waarop het grote nationale *feest van Baga* werd gehouden, omdat zij verwachtten dat de hofhouding op die dag zou opgaan in allerlei vermaak en daardoor minder op zijn hoedde zou zijn. Het *feest van Baga* werd gehouden op de dag die werd vastgesteld als de dag van de herfstequinox. Die dag kon worden vastgesteld binnen 1 à 2 dagen van de ware dag van de equinox. De ware dag van de herfstequinox viel in 473 v. Chr. op 27/28 september. Zie voor meer informatie het document *De kalenders in de Bijbel*.

Volgens Herodotus (3,88), die in zijn schrijven er blijk van geeft in de tijd van Darius I en Xerxes I geleefd te hebben (zie noot 1), trouwde Darius kort nadat hij koning was geworden met Atossa. Hun eerste zoon, de toekomstige opvolger van Darius, werd 1 à 2 jaar later geboren.

<http://www.livius.org/be-bm/behistun/behistun04.html>

http://www.livius.org/caa-can/calendar/calendar_babylonian.html

<http://www.gutenberg.org/files/2707/2707-h/book3.htm>

<http://www.iranchamber.com/history/atossa/atossa.php>

► Jaar 1 (472/71 v. Chr.) van Darius viel volgens de Babylonisch gedateerde commerciële documenten van het huis van Egibi en de Adda Gupi stèle 81 jaren na jaar 3 van Nebukadnézar II (553/52 v. Chr.) en 130 jaren na jaar 20 van Assurbanipal (602/01 v. Chr.). In de gebruikelijke chronologie valt jaar 1 van Darius (521/20 v. Chr.) 128 jaren na jaar 20 van Assurbanipal (649/48 v. Chr.). Zie voor het jaar waarin Assurbanipal begon te regeren het document *Esarhaddon regeerde van 634/33 tot 622/21 v. Chr.*

<http://www.livius.org/be-bm/behistun/behistun04.html>

<http://www.heraldmag.org/olb/contents/doctrine/time.pdf> (zie bladzijde 19 en 20)

► In jaar 2 (471/70 v. Chr.), op de eerste van de zesde maand {27/28 aug.; dag 7}, sprak de profeet Haggai het Woord des HEEREN over de nalatigheid in de tempelbouw tot het volk (Hagg.1:1-13).

• Op de vierentwintigste van de zesde maand {19/20 sept.; dag 2} begonnen ze weer met de bouw van de tempel (Hagg.1:14-2:1; Ezra 5:1-2). In die tijd kwam tot hen Thathnai, de landvoogd aan deze zijde van de rivier, en vroeg hen wie hen bevel had gegeven dit huis te bouwen. Als hij van de bouwers hoort dat koning Kores dat gedaan heeft zendt hij een brief naar koning Darius met het verzoek om te achterhalen of dit zo is, en wat de koning wil dat er geschiedt (Ezra 5:3-17). Enige tijd later bericht koning Darius hem dat koning Kores inderdaad bevel heeft gegeven om het huis Gods te bouwen, en dat daarom de bouw moet doorgaan (Ezra 6:1-7). Ook geeft Darius bevel dat de kosten betaald moeten worden uit zijn goederen, zodat de bouwers ongehinderd door kunnen gaan (Ezra 6:8). En wat de priesters

nodig hebben moet hen dag bij dag zonder verzuim gegeven worden, opdat zij offeranden van liefelijke reuk aan de God des hemels offeren, en bidden voor het leven van de koning en van zijn kinderen (Ezra 6:9-10 en vgl.7:23).

- Op de eenentwintigste van de zevende maand {15/16 okt.; dag 7} sprak de profeet Haggai een bemoedigend Woord van de HEERE tot het volk (Hagg.2:2-10).

- In de achtste maand riep de profeet Zacharia het volk op om weer te keren tot de HEERE der heerscharen (Zach.1:1-6).

- Op de vierentwintigste van de negende maand {16/17 dec.; dag 6} sprak de profeet Haggai het Woord des HEEREN over bestraffingen en beloften van zegen tot het volk (Hagg.2:11-24).

- Op de vierentwintigste dag, in de elfde maand {13/14 febr. 470 v. Chr.; dag 2}, hetwelk de maand Shebat is, in het jaar 70 van de gramschap van de HEERE der heerscharen over Jeruzalem en de steden van Juda, die in 540/39 v. Chr. begonnen was met de belegering van Jeruzalem door Nebukadnézar II, zeide de Engel des HEEREN onder andere tot de profeet Zacharia: "Roep uit, zeggende: Alzo zegt de HEERE der heerscharen: Ik ijver over Jeruzalem en over Sion met een grote ijver." (Zach.1:7,12,14).

► Toen in jaar 3 (470/69 v. Chr.) allen, die tot opstand bewogen hadden en koning waren geworden van een landschap in het Perzische rijk, ten val waren gebracht (zie Behistun inscriptie), maakte Ahasvéros (koning der koningen), te weten Darius, een maaltijd voor al zijn vorsten en zijn knechten (Est.1:1-3). Hij vertoonde de rijkdom der heerlijkheid van zijn rijk 180 dagen en toen deze dagen vervuld waren maakte de koning een maaltijd 7 dagen lang (Est.1:4-5). In totaal duurde dit alles dus 187 dagen. En dat aantal maakt het mogelijk dat het begin en het einde van die dagen gemarkeerd werden door twee grote Perzische feesten. Namelijk, het *Nieuwjaarsfeest* op de dag van de lente-equinox { = 25/26 maart = 5 Nisan} en het *feest van Baga* op de dag van de herfstequinox { = 27/28 Sept. = 14 Elul II volgens de Babylonische kalender}. Indien dit juist is dan is op deze laatste dag ook besloten om Vasthi als koningin af te zetten (Est.1:9-2:1). Vasthi (in het Perzisch Vahista) is geen eigenaam, maar een bijnaam voor Atossa (in het Perzisch Hutaosa), en betekent excellent. Omdat koningin Vasthi (Atossa) in jaar 3 is afgezet wordt zij niet in de *Persepolis Fortification Tablets*, waarvan het oudst gevonden tablet uit jaar 7 van Darius komt, genoemd. Terwijl Artystone, de vrouw met wie Darius later trouwde, meer dan 25 keer wordt genoemd.

<http://www.livius.org/be-bm/behistun/behistun01.html>

http://www.livius.org/da-dd/darius/darius_i_4.html

http://www.livius.org/da-dd/darius/darius_i_6.html

<http://www.livius.org/arl-arz/artystone/artystone.html>

► In jaar 4 (469/68 v. Chr.), het jaar 70 van het vasten en rouwklagen vanwege de verwoesting van Jeruzalem in 538/37 v. Chr., kwamen op de vierde van de negende maand {3/4 dec.; dag 3} enkele mannen naar het huis van God om het aangezicht des HEEREN te smeken over het vasten, waarop het Woord des HEEREN geschiedde tot Zacharia (Zach.7:1-14).

- In jaar 4 bezocht Darius niet Egypte zoals algemeen wordt gedacht, omdat de Darius van de stelès uit jaar 4 niet Darius I is, maar Darius II. Zie voor meer informatie noot 4.

- Omtrent dit jaar was het ook dat Darius te Persepolis (Parsa in oud Perzisch) begon te bouwen. De locatie voor Persepolis was door Kores uitgekozen, nadat daar op 24 nov. 493 v. Chr. een totale zonsverduistering had plaatsgevonden.

<http://eclipse.gsfc.nasa.gov/SEAtlas/SEAtlas-1/SEAtlas-0499.GIF>

<http://www.livius.org/pen-pg/persepolis/persepolis.html>

<http://www.iranica.com/articles/persepolis>

► Omtrent jaar 5 (468/67 v. Chr.) veroverde Darius de vallei en vlakten van de Indus ten oosten van de Afghaanse bergen (Est.1:1).

http://www.livius.org/da-dd/darius/darius_i_6.html#518

http://www.livius.org/da-dd/darius/darius_i_8.html

► In jaar 6 (467/'66 v. Chr.), op de derde dag van de maand Adar {7/8 februari 466 v. Chr.; dag 1}, werd het huis van God voltooid (Ezra 6:15). Daarna, volgens Flavius Josephus (Oudh.XI,4,7) op 23 Adar {27/28 febr.; dag 7}, offerden zij ter inwijding van dit huis Gods (Ezra 6:16-18).

In deze tijd, en waarschijnlijk omdat Darius in de brief die hij aan Ezra gaf zijn troonnaam Arthahsasta gebruikt (Ezra 7:11-26), wordt Darius in Ezra 6 vers 14 als Arthahsasta geïntroduceerd. Het Hebreeuwse wāw dat in dit vers voor de naam Arthahsasta staat en vertaald is met 'en', moet hier met 'te weten' vertaald worden, zoals bijvoorbeeld ook in 1Sam.17:40 en 28:3 is gebeurd. Want alleen de twee koningen Kores en Darius, te weten Arthahsasta, hebben bevel gegeven om de tempel te bouwen (Ezra 6:2-13).

<http://penelope.uchicago.edu/josephus/josephus.html>

► In jaar 7 (466/'65 v. Chr.), op de eerste van de eerste maand {5/6 april; dag 2}, trok Ezra op uit Babel (Ezra 7:6,9).

▪ Op de twaalfde van de eerste maand {16/17 april; dag 6} verreisde Ezra van de rivier die naar Ahava gaat om te gaan naar Jeruzalem (Ezra 8:15,31).

▪ Op de eerste van de vijfde maand {1/2 aug.; dag 1} kwam Ezra te Jeruzalem (Ezra 7:9).

▪ Op de twintigste van de negende maand {16/17 dec.; dag 5} hadden alle mannen van Juda en Benjamin zich te Jeruzalem verzameld, vanwege de zaak der vreemde vrouwen die bij hen woonden (Ezra 10:7-12).

▪ Op de eerste van de tiende maand {27/28 dec.; dag 2} begonnen zij deze zaak te onderzoeken, en op de eerste van de eerste maand van het volgende jaar {24/25 maart 465 v. Chr.; dag 6} eindigden zij deze zaak (Ezra 10:13-17).

▪ In de tiende maand, welke is de maand Tebeth, maakte Darius Esther koningin in de plaats van Vasthi (Est.2:16-17). Esther (Aester) is de Perzische naam voor het Hebreeuwse Hadasah, want beide namen hebben dezelfde betekenis, namelijk mirt. Herodotus (3,88) noemt haar in zijn werk Artystone, en zegt dat zij de vrouw was die door Darius het meest geliefd werd (Est.2:17). Terecht vermeld hij ook dat zij maagd was toen Darius met haar trouwde (Est.2:2-3). Maar hij heeft ongelijk als hij zegt dat zij een zuster van Atossa was. De Griekse naam Artystone representeert het Oud-Perzische Irtastuna dat 'die (de) waarheid als pilaar heeft' betekent. Deze naam werd Esther gegeven toen zij koningin was.

<http://www.gutenberg.org/files/2707/2707-h/book3.htm>

► In jaar 8 (465/'64 v. Chr.) van Darius (ook Artaxerxes genoemd) begon de era van Artaxerxes (koning der gerechtigheid). Deze era had waarschijnlijk te maken met de grote belastinghervorming die Herodotus (3,89-97) beschrijft, omdat al de documenten van het bankiershuis van Murashu (zie links etana), dat in Babylonië als een bemiddelaar in het stelsel van de inzameling van de belasting optrad, tijdens de regering van Darius I en tijdens de regeringen van zijn wettige opvolgers Xerxes I en Artaxerxes I zijn gedateerd volgens deze era. Pas toen, na 41 jaren, de onwettige zoon van Artaxerxes I, Darius II begon te regeren eindigde het dateren volgens deze era. Andere documenten die ook volgens deze era zijn gedateerd, zijn bijvoorbeeld ostraka uit Ayn Manawir (zie link trismegistos en cais-soas) en papyri uit Elephantine (zie noot 3).

<http://www.gutenberg.org/files/2707/2707-h/book3.htm>

http://www.iranchamber.com/history/articles/achaemenid_society_culture.php

<http://www.livius.org/na-nd/naqsh-i-rustam/naqsh-i-rustam.html>

<http://www.livius.org/aa-ac/achaemenians/DNb.html>

http://www.livius.org/da-dd/darius/darius_i_6.html

<http://www.livius.org/pha-phd/pharnaces/pharnaces.html>

http://www.livius.org/da-dd/darius/darius_i_8.html

<http://www.etana.org/abzu/coretext.pl?RC=20249>

<http://www.etana.org/abzu/coretext.pl?RC=14473>

http://www.google.nl/search?hl=nl&source=hp&q=http%3A%2F%2Fwww.trismegistos.org%2Fdownloads%2Fprocess.php%3Ffile%3DTOP_1.pdf&btnG=Google+zoeken&meta=lr%3D&aq=f&aq1=&aql=&oq= (zie bladzijde 15-17)

http://www.cais-soas.com/CAIS/History/hakhamaneshian/new_trends.htm

► Omstreeks jaar 9 (464/63 v. Chr.) maakte Darius volgens Herodotus (5,25) zijn broer Artaphernes satraap van Lydië. Na ongeveer 20 jaren werd Artaphernes opgevolgd door Pisuthnes. De zoon van Artaphernes, die ook Artaphernes heette, was een van de aanvoerders in het leger van Darius tijdens de slag te Marathon in 443/42 v. Chr.

<http://www.gutenberg.org/files/2456/2456-h/book5.htm>

<http://www.livius.org/arl-arz/artaphernes/artaphernes.html>

► In jaar 12 (461/60 v. Chr.), in de eerste maand, hetwelk is de maand Nisan, wierp men het Pur, dat is, het lot, voor Hamans aangezicht, om een datum te selecteren voor het verdelen van de Joden (Est.3:7-8). Door de voorzienigheid werd de dertiende van de twaalfde maand, hetwelk is de maand Adar, gekozen (Est.3:13; Spr.16:33). In Babel was het nieuwjaar sinds lang de tijd waarop de lotsbestemming werd bepaald voor het komende jaar. Het werd bepaald door het trekken van loten. Het woord 'pur' is noch een Semitisch, noch een Perzisch woord. Echter, de Assyriërs hadden een woord 'puru', hetwelk een steen was die als dobbelsteen werd gebruikt om het lot te werpen.

▪ Op de dertiende van de eerste maand {23/24 maart; dag 3} schreef men naar alles wat Haman beval. Daarna werden de brieven gezonden door de hand der boden tot al de landschappen van de koning, dat men zou verdelen, doden en verdoen al de Joden, van de jonge tot de oude toe, de kleine kinderen en de vrouwen, op één dag, op de dertiende van de twaalfde maand, en dat men hun buit zou roven (Est.3:12-13).

▪ Op de drieëntwintigste van de derde maand {31 mei/1 juni; dag 2}, hetwelk is de maand Sivan, werden de brieven en de gedachte van Haman herroepen in nieuwe brieven, die geschreven werden naar alles wat Mordechai gebod (Est.8:3-17).

▪ Op de dertiende van de twaalfde maand {11/12 febr. 460 v. Chr.; dag 6}, hetwelk is de maand Adar, sloegen de Joden de hand aan hen, die hun verderf zochten. En de Joden die te Susan waren deden alzo ook op de veertiende dag, en rustten op de vijftiende, terwijl de overige Joden in de landschappen al op de veertiende rustten (Est.9:1-32).

▪ En de Jood Mordechai was de tweede bij de koning Ahasvéros, en groot bij de Joden, en aangenaam bij de menigte van zijn broeders, zoekende het beste voor zijn volk, en sprekende voor de welstand van zijn ganse zaad (Est.10:3; 8:2; 3:1). Wat dit uitwerkte is bijvoorbeeld goed te zien in de documenten uit de jaren 455 tot 403 v. Chr. van het Joodse bankiershuis van Murashu. Want uit deze documenten blijkt dat het huis van Murashu nauw verbonden was met de koninklijke familie en dat hun zaak zeer gedijde.

http://www.iranchamber.com/history/articles/achaemenid_society_culture.php

<http://www.iranica.com/articles/babylonia-i>

► Jaar 19 (454/53 v. Chr.) was volgens de Persepolis tabletten een jaar waarin een tweede maand Elul werd ingelast (PFT 3158), en een jaar dat begon met een dag die werd vastgesteld als de dag van de lente-equinox. Die dag kon worden vastgesteld binnen 1 à 2 dagen van de ware dag van de equinox. De ware dag van de lente-equinox viel in 454 v. Chr. op 25/26 maart en de eerste van de eerste maand (1 Nisan) viel op 24/25 maart. Zie voor meer informatie het document *De kalenders in de Bijbel*.

<http://adsabs.harvard.edu/full/1978JHA.....9..201H>

► In jaar 20 (453/52 v. Chr.), in de maand Kislev (nov. 453 v. Chr.), kwamen er mannen uit Juda tot Nehemia (Neh.1:1-3).

▪ In de maand Nisan (1 Nisan was 2/3 maart 452 v. Chr.) vroeg Nehemia aan de koning of deze hem naar Jeruzalem wilde zenden (Neh.2:1,5-6). Uit Nehemia 2 vers 1 blijkt dat de eerste maand Nisan nog in jaar 20 van koning Arthahsasta (Darius) viel. De reden hiervoor is dat aan het einde van jaar 453/52 v. Chr., hetwelk normaal een extra maand Adar gehad zou hebben, geen tweede Adar is ingevoegd omdat het van herfstequinox 453 v. Chr. tot herfstequinox 452 v. Chr. een sabbatsjaar was (zie het volgende jaar en ook het document *De kalenders in de Bijbel*).

► In jaar 21 (452/51 v. Chr.), op de vijfentwintigste dag van Elul {21/22 aug.; dag 4} werd de muur van Jeruzalem volbracht, in 52 dagen (Neh.6:15).

- Aan het einde van een sabbatsjaar, op de gezette tijd van het jaar der vrijlating, op het feest der loofhutten, las men in het wetboek Gods dag bij dag, van de eerste dag tot de laatste dag {21 Tishri = 15/16 Sept.; dag 1} (Neh.8:14-19; Deut.31:10-12).
- Op de vierentwintigste van de zevende maand {18/19 sept.; dag 4}, verzamelde zich de kinderen Israëls met vasten en met zakken, en aarde was op hen, en zij deden belijdenis van hun zonden en van de ongerechtigheden van hun vaders (Neh.9:1-38).
 - ▶ In omtrent 449/48 v. Chr. stierf Hystaspes, de vader van Darius.
 - ▶ In 448/47 v. Chr. maakte Darius Xerxes, zijn eerste zoon van Atossa, die toen omtrent 23 jaren oud was, onderkoning. In een tekst uit Persepolis verwijst Xerxes daarnaar met de woorden: "Mijn vader Darius maakte mij de grootste na hemzelf" (vgl. Gen.41:40 en Dan.5:16). Xerxes werd in de eerste maand (Nisan) onderkoning, omdat het vroegst bekende tablet uit zijn aanstellingsjaar is gedateerd naar maand 1. Zie ook noot 2 voor het patroon van de extra maanden in de laatste 11 jaren van Darius I en de eerste 11 jaren van Xerxes I.
 - <http://www.livius.org/aa-ac/achaemenians/XPf.html>
 - <http://oi.uchicago.edu/pdf/saoc5.pdf>
 - ▶ Omtrent jaar 26 (447/46 v. Chr.) bezocht Darius Egypte.
 - http://www.livius.org/da-dd/darius/darius_i_8.html
 - ▶ In 446/45 v. Chr., 9 jaren voordat Darius stierf, stond er al een fries, met daarop de koning en de onderkoning, nabij de noordelijke trappen van de audiëntiezaal te Persepolis.
 - http://www.livius.org/da-dd/darius/darius_i_9.html
 - <http://ceocms.lism.catholic.edu.au/ahist-dvd/ahist-hsc/HSC%20Xerxes/pages/40.succession.htm>
 - ▶ In 445/44 v. Chr., 14 jaren voor het begin van de Peloponnesische oorlog in 431/30 v. Chr., was volgens de Griekse schrijver Thucydides (c.460-c.400 v. Chr.) Pissuthnes satraap van Lydië. De vader van Pissuthnes was volgens Thucydides (1,4) Hystaspes. En dat is niet een andere onbekende Hystaspes, maar dezelfde Hystaspes als de vader van Darius.
 - <http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.mb.txt>
 - <http://www.livius.org/pi-pm/pissuthnes/pissuthnes.html>
 - ▶ In jaar 30 (443/42 v. Chr.), volgens Thucydides (1,1) 10 jaren voor de grote aanval van Xerxes I op de Grieken, geschiedde de strijd tussen de Meden en de Grieken bij Marathon.
 - <http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.mb.txt>
 - ▶ In jaar 32 (441/40 v. Chr.), toen 49 jaren (zeven jaarweken) vanaf het uitgaan van het woord om weer te keren en Jeruzalem te bouwen vervuld waren, keerde Nehemia terug naar koning Darius, te weten, Arthasasta (Neh.13:6; 5:14; 2:6; Dan.9:25).
 - ▶ In 440/39 v. Chr. kwamen de Egyptenaren, volgens Herodotus (7,1-4) 3 jaren na de slag bij Marathon, tegen de Perzen in opstand. Ook bestreden de zonen die geboren waren voordat Darius koning werd, de rechtmatigheid van de door Darius in 448/47 v. Chr. benoemde troonopvolger. Want zij waren immers ouder dan de eerste zoon die geboren werd nadat Darius koning was geworden!
 - <http://www.gutenberg.org/files/2456/2456-h/book7.htm>
 - ▶ In het jaar na de opstand van Egypte (439/38 v. Chr.), stierf Darius volgens Herodotus (7,4). Maar Herodotus maakt hier een fout. De fout is op zich niet vreemd, want Darius stond in dit jaar zijn troon af aan zijn zoon Xerxes. In een tekst uit Persepolis verwijst Xerxes daarnaar met de woorden: "Toen mijn vader van de troon ging werd ik door de genade van Ahuramazda koning op de troon van mijn vader."
 - <http://www.livius.org/aa-ac/achaemenians/XPf.html>
 - <http://oi.uchicago.edu/pdf/saoc5.pdf>
 - <http://www.gutenberg.org/files/2456/2456-h/book7.htm>
 - ▶ In het volgende jaar (438/37 v. Chr.) maakte Xerxes volgens Herodotus (7,7) een mars tegen degenen die in Egypte in opstand waren gekomen. Na hen onderworpen te hebben, maakte hij zijn broer Achaemenes satraap van Egypte. Achaemenes bleef satraap van Egypte totdat hij ongeveer 10 jaren later (428/27 v. Chr.) gedood werd tijdens een nieuwe opstand in Egypte onder leiding van de Libiër Inaros, die later, volgens Thucydides, in zijn opstand werd geholpen door koning Amyrtaeus. Daarna maakte Artaxerxes I Arsames, ook

een broer van Xerxes I, satraap van Egypte. Zijn naam komt op de papyri uit Elephantine in Egypte vaak voor. Arsames bleef tenminste tot in 406/'05 v. Chr. satraap van Egypte.

<http://www.gutenberg.org/files/2456/2456-h/book7.htm>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Inarus>

<http://www.iranica.com/articles/arsama-greek-arsmes-aramaic-rsm-name-of-several-achaemenid-notables>

► In jaar 36 (437/'36 v. Chr.) is Darius, omtrent november en omtrent 63 jaren oud zijnde, gestorven. Het laatst bekende tablet uit jaar 36 is gedateerd naar maand 8.

<http://www.heraldmag.org/olb/contents/doctrine/time.pdf> (zie bladzijde 23)

http://www.livius.org/da-dd/darius/darius_i_9.html

Xerxes (I) 20 jr. (448/'47 – 428/'27 v. Chr.)

► In 434/'33 v. Chr. begon Xerxes, volgens Herodotus (7,20) 4 volle jaren na de onderwerping van Egypte, zijn campagne tegen Griekenland. En toen Xerxes, volgens Herodotus (7,37), met zijn leger te Sardis had overwinterd en aan het begin van de lente optrok, geschiedde er een zonsverduistering. Deze zonsverduistering geschiedde niet, zoals in de gebruikelijke chronologie wordt gedacht, op 2 oktober 480 v. Chr., maar op 30 maart 433 v. Chr.

<http://www.gutenberg.org/files/2456/2456-h/book7.htm>

<http://eclipse.gsfc.nasa.gov/SEatlas/SEatlas-1/SEatlas-0439.GIF>

► In 433/'32 v. Chr., ongeveer een ½ jaar na de zonsverduistering en volgens Thucydides (1,1) 10 jaren na de slag van Marathon, vond de grote slag tegen de Grieken plaats. Kort na die slag, ongeveer 1½ jaar voor het begin van de Peloponnesische oorlog, trok Xerxes een groot deel van zijn leger terug. Thucydides zegt in boek 1, aan het begin van hoofdstuk 5, dat er niet 1½ jaar, maar 50 jaar tussen deze twee gebeurtenissen zat. Aangezien dit onmogelijk is, en dat blijkt ook uit andere gedeeltes van Thucydides, hebben we hier waarschijnlijk te maken met een geschiedvervalsing door een latere schrijver. Mogelijk door de zeer onbetrouwbare schrijver Ctesias. De opmerking in boek 1, hoofdstuk 4, waar de schrijver zich excuseert voor het feit dat hij in dat hoofdstuk gebeurtenissen uit die 50 jaren verhaald, die andere schrijvers volgens hem zouden hebben weggelaten, kan hiermee in verband staan.

<http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.mb.txt>

► In jaar 1 van de Peloponnesische oorlog (431/'30 v. Chr.) geschiedde er volgens Thucydides (2,6) op een middag in de zomer een zonsverduistering. Deze zonsverduistering geschiedde in de middag van 3 aug. 431 v. Chr.

<http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.mb.txt>

<http://eclipse.gsfc.nasa.gov/SEatlas/SEatlas-1/SEatlas-0439.GIF>

► In jaar 20 (428/'27 v. Chr.) is Xerxes, omtrent augustus en omtrent 43 jaren oud zijnde, gestorven. Op een dubbelgedateerd papyrus (C6) uit Egypte staat: "18 Kislev, dat is 7 Thoth (7 akhet I), jaar 21, het begin van de regering van Artaxerxes, de koning." Deze data komen overeen met de Juliaanse datum 14/15 dec. 428 v. Chr. Zie voor meer informatie noot 3.

<http://articles.adsabs.harvard.edu/full/gif/1908MNRAS..69....8K/000011.000.html>

<http://ceocms.lism.catholic.edu.au/ahist-dvd/ahist-hsc/HSC%20Xerxes/pages/55death.htm>

<http://oi.uchicago.edu/research/pubs/catalog/oip/oip65.html>

Artaxerxes (I) 3 jr. (428/'27 – 425/'24 v. Chr.)

► Artaxerxes I was een wettige zoon, omdat hij de (tweede) zoon van Xerxes I en zijn vrouw Amestris was. Hij regeerde niet 40 of 41 jaren, zoals de gebruikelijke chronologie aangeeft, maar 3 jaren. En daarom is er zo weinig bekend over zijn regering. Zie bijvoorbeeld de satrapen van Lidië die tussen 480 en 440 v. Chr. in de gebruikelijke chronologie ontbreken. Zie ook dat er maar enkele inscripties van Artaxerxes I zijn, en dat hij niet veel heeft gebouwd. De enige bouwactiviteit die vanwege zijn inscripties (zie A1Pb en A1Pa inscriptie) zeker is, is dat hij de *Hall of Hundred Columns* te Persepolis, ook wel de *Hundred Columns palace* genoemd, heeft voltooid. Andere gebouwen die sommigen ook aan Artaxerxes I

toeschrijven, zoals het zogenoemde *Palace of Artaxerxes* en de zogenoemde *Garrison Quarters*, zijn niet door hem gebouwd.

<http://www.livius.org/lu-lz/lydia/lydia.html>

http://www.livius.org/arl-arz/artaxerxes/artaxerxes_i_makrocheir.html

http://www.livius.org/aa-ac/achaemenians/inscriptions_3.html#A1Pb

<http://www.livius.org/aa-ac/achaemenians/A1Pa.html>

<http://www.livius.org/pen-pg/persepolis/persepolis.html>

<http://class.lism.catholic.edu.au/ahist-dvd/ahist-hsc09/HSC%20Xerxes/webpages/Persepolis%20stuff/Persepolisgood.htm>

► Volgens Thucydides (1,5) werd de Griek Themistocles net voor het begin van de Peloponnesische oorlog die in 431/'30 v. Chr. begon verbannen, en schreef hij niet lang daarna een brief aan de zojuist op de troon gekomen koning Artaxerxes. Deze gebeurtenis past niet in de gebruikelijke chronologie, omdat Themistocles volgens de gebruikelijke chronologie ongeveer 45 jaren voor het begin van de Peloponnesische oorlog verbannen werd en het toen nog 11 jaren duurde voordat Artaxerxes zou gaan regeren. Verder was volgens Thucydides (1,5) Perdicas II koning van Macedonië in de tijd van Themistocles' verbanning. Ook dat komt niet overeen met de gebruikelijke chronologie, omdat Perdicas volgens de gebruikelijke chronologie pas ongeveer 26 jaren later koning van Macedonië werd.

<http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.mb.txt>

http://en.wikipedia.org/wiki/Perdicas_II

► In jaar 3 (425/'24 v. Chr.), hetwelk is jaar 40 van de era van Artaxerxes, is Artaxerxes, omtrent 30 jaren oud zijnde, gestorven. Volgens Thucydides (4,13) hoorden de Grieken van de dood van koning Artaxerxes I, de zoon van Xerxes I, in de winter van jaar 7 van de Peloponnesische oorlog (425/'24 v. Chr.). En in de eerste dagen van de daarop volgende zomer (met de lente begon bij de Grieken het begin van het zomerseizoen) geschiedde er volgens hem een zonsverduistering. Deze zonsverduistering geschiedde op 21 maart 424 v. Chr.

<http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.mb.txt>

<http://eclipse.gsfc.nasa.gov/SEatlas/SEatlas-1/SEatlas-0439.GIF>

Xerxes (II) 1½ maand (425/'24 – 424/'23 v. Chr.)

► Xerxes II was een wettige zoon, omdat hij een zoon van Artaxerxes I en zijn vrouw Damaschia was. Hij begon aan het einde van 425/'24 v. Chr. te regeren. Omtrent 2 maanden later werd Xerxes, omtrent 16 jaren oud zijnde, door Sogdianus gedood.

http://www.livius.org/x/xerxes/xerxes_ii.html

Sogdianus 6½ maand (424/'23 v. Chr.)

► Sogdianus was een onwettige zoon, omdat hij een zoon van Artaxerxes I en zijn bijvrouw Alogyne was. Na een regering van omtrent 7 maanden in jaar 41 van de era van Artaxerxes, werd hij omtrent november, en omtrent 16 jaren oud zijnde, door Darius II gedood.

http://www.livius.org/x/xerxes/xerxes_ii.html

Darius (II) 19 jr. (424/'23 – 405/'404 v. Chr.)

► Darius II was een onwettige zoon, omdat hij een zoon van Artaxerxes I en zijn bijvrouw Cosmartidene was.

http://www.livius.org/da-dd/darius/darius_ii_nothus.html

► Op een papyrus (C21) uit Egypte, gedateerd in jaar 5 (419 v. Chr.) van Darius, staan o.a. instructies van Hananja aan het Joodse garnizoen te Elephantine in Egypte over de viering van het Pascha. Zie voor meer papyri noot 3.

<http://www.kchanson.com/ANCDPCS/westsem/passover.html>

► Het laatst bekende tablet van de *Persepolis Treasury Tablets* is gedateerd in jaar 7 (417/'16 v. Chr.) van Darius II. De eerste tabletten zijn gedateerd in jaar 30 en 32 van Darius I en de laatste tabletten zijn gedateerd in jaar 1, 3, 5 en 7 van (een) niet bij name genoemde koning(en), die na Xerxes I regeerde(n). De tabletten gedateerd in jaar 5 en 7 moeten uit de tijd van Darius II zijn, omdat Artaxerxes I maar 3 jaren regeerde. Dit wordt bevestigd door de vermelding van een tweede maand Adar op het in jaar 5 gedateerde tablet (zie noot 2). De twee andere tabletten gedateerd in jaar 1 en 3 zijn uit de tijd van Artaxerxes I.

http://www.cais-soas.com/CAIS/Archaeology/Hakhamaneshian/persepolis_elamite_tablets.htm
<http://oi.uchicago.edu/research/pubs/catalog/oip/oip65.html> (zie bladzijde 16)

► Omtrent 415/'14 v. Chr. maakte Darius in de plaats van Pissuthnes Tissaphernes satraap van Lydië. De vader van Tissaphernes heette Hydarnes, en was de aanvoerder van de elitetroepen van Xerxes I die in 433/'32 v. Chr. tegen de Grieken streden. De vader van Hydarnes, die ook Hydarnes heette, was degene die Darius I aan de macht hielp in 473/'72 v. Chr.

http://books.google.nl/books?id=XWbhmebyhxAC&pg=PA337&lpg=PA337&dq=Tissaphernes+son+of+Hydarnes+Ctesias&source=bl&ots=bKNzlezScB&sig=X5lx9Lsk2JwwfFGMOgNj-d76PNM&hl=nl&ei=MNmaSe6lOc-g-gbvfyACQ&sa=X&oi=book_result&resnum=4&ct=result
http://www.livius.org/ho-hz/hydarnes/hydarnes_2.html

► In de zomer van jaar 19 van de Peloponnesische oorlog (413/'12 v. Chr.) geschiedde er volgens Thucydides (7,23) een maansverduistering. Deze maansverduistering was totaal en geschiedde op de avond van 27 augustus 413 v. Chr.

<http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.mb.txt>

► Jaar 20 van de Peloponnesische oorlog (412/'11 v. Chr.) komt volgens Thucydides (8,25) overeen met jaar 13 van Darius. (de Grieken telden inclusief)

<http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.mb.txt>

► Op een papyrus (C30) uit Egypte, gedateerd in jaar 17 (407 v. Chr.) van Darius, wordt Johanan de hogepriester te Jeruzalem genoemd. Uit de Bijbel kennen we hem als de (klein)zoon van de hogepriester Eljasib (Ezra 10:6; Neh.3:1;12:22).

http://books.google.nl/books?id=qEhSNN_x8HUC&pg=PA55&lpg=PA55&dq=Elephantine+papyri+AP+30&source=bl&ots=qVS4f5dkg1&sig=60GNVRjpChCkYOacvTqZ9jrm4ol&hl=nl&sa=X&oi=book_result&resnum=3&ct=result

► Aan het einde van jaar 19 (405/'04 v. Chr.) is Darius, omtrent 36 jaren oud zijnde, gestorven.

Artaxerxes (II) 46 jr. (405/'04 – 359/'58 v. Chr.)

► Artaxerxes II was de eerste zoon van Darius II en zijn vrouw Parysatis. Cyrus, was de tweede zoon van Darius II en Parysatis, en werd omtrent 424/'23 v. Chr. geboren.

http://www.livius.org/ct-cz/cyrus_ii/cyrus_ii.html

► Aan het einde van de zomer van jaar 28 van de Peloponnesische oorlog (404/'03 v. Chr.) geschiedde er volgens de Griekse schrijver Xenofon (c.430-c.355 v. Chr.; Hellenica 2,3,4) een zonsverduistering. Deze zonsverduistering geschiedde op 3 september 404 v. Chr.

<http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?lookup=Xen.+Hell.+2.3.1>

<http://eclipse.gsfc.nasa.gov/SEatlas/SEatlas-1/SEatlas-0419.GIF>

► Aan het einde van jaar 46 (359/'58 v. Chr.) is Artaxerxes, omtrent 68 jaren oud zijnde, gestorven.

http://www.livius.org/arl-arz/artaxerxes/artaxerxes_ii_mnemon.html

Artaxerxes (III) 21 jr. (359/'58 – 338/'37 v. Chr.)

► Artaxerxes III was een zoon van Artaxerxes II.

http://www.livius.org/arl-arz/artaxerxes/artaxerxes_iii_ochus.html

Artaxerxes (IV) 2 jr. (338/'37 – 336/'35 v. Chr.)

► Artaxerxes IV was een zoon van Artaxerxes III.

http://www.livius.org/ar1-arz/artaxerxes/artaxerxes_iv.html

Darius (III) 5 jr. (336/'35 – 331/'30 v. Chr.)

► Darius III was een zoon van een broer van Artaxerxes III, genaamd Arsames.

► In jaar 5 (331/'30 v. Chr.) eindigde het Perzische rijk door de veroveringen van Alexander de Grote.

http://en.wikipedia.org/wiki/Darius_III_of_Persia

Noten

1) Uit hetgeen Herodotus en Thucydides geschreven hebben blijkt dat Herodotus in de zomer van 430 v. Chr. nog leefde en schreef. Want Herodotus schrijft in boek 7, dat grotendeels over de aanval van Xerxes op de Grieken gaat, in fragment 137 over een gebeurtenis die daarna heeft plaatsgevonden. Namelijk over de dood van Nicolaos, Aneristos en Aristeas, tijdens de Peloponnesische oorlog. Hetwelk volgens Thucydides aan het einde van de zomer van het tweede jaar van de Peloponnesische oorlog geschiedde (2,67). Vervolgens blijkt uit wat Herodotus in boek 9, fragment 73 heeft geschreven dat hij voor 413 v. Chr. overleden moet zijn. Want daar staat geschreven dat de plaats Declea nog nooit was geplunderd door de Spartanen. En dat gebeurde volgens Thucydides in 413 v. Chr. wel (6,93). Het is dus waarschijnlijk dat Herodotus voor 413 v. Chr. is overleden. En, omdat hij ook niets over Darius II heeft geschreven, die in 424 v. Chr. begon te regeren, maar wel over Artaxerxes I, die volgens bovenstaande chronologie in 428 v. Chr. koning werd, is zijn sterfjaar waarschijnlijk ergens tussen 428 en 424 v. Chr. Indien we uitgaan van een leeftijd van 70 jaren dan moet hij omtrent 495 v. Chr. geboren zijn. Deze jaartallen komen dicht bij de jaartallen die we meestal voor Herodotus vinden, namelijk 490 en 426 v. Chr. Voor de gebruikelijke chronologie levert deze vaststelling wel grote moeilijkheden op. Want volgens de gebruikelijke chronologie regeerde Artaxerxes I in die tijd. Namelijk van 465 tot 425 v. Chr. En dan is het toch vreemd dat Herodotus vrijwel niets over Artaxerxes I heeft geschreven. En wel des te meer, omdat we weten dat Herodotus in 430 v. Chr. nog steeds schreef. Uit zijn schrijfwerk valt niet anders te concluderen dan dat hij de gehele regeringstijd van koning Darius I en van koning Xerxes I heeft meegemaakt, en dat hij aan het einde van zijn leven ook nog koning Artaxerxes I heeft meegemaakt.

<http://www.gutenberg.org/files/2456/2456-h/book7.htm>

<http://www.gutenberg.org/files/2456/2456-h/book9.htm>

<http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.mb.txt>

2) Vanaf de tijd van Cambyses II begonnen de Babyloniërs te experimenteren met standaard procedures voor het inlassen van maanden. Dit leidde tot een cyclus die er vanaf jaar 23 (450/'49 v. Chr.) van Darius I voor zorgde dat de eerste maand (Nisan) van het jaar altijd begon met de eerste zichtbaarheid van de maan na of op de dag van de lente-equinox. De cyclus bestond uit 19 jaren met daarin 7 jaren met een extra maand. Eén jaar met een tweede maand Elul (E), en 6 jaren met een tweede maand Adar (A). De cyclus staat hieronder weergegeven, met daaronder de jaren met een ingelaste maand vanaf jaar 23 van Darius I tot en met jaar 30 van Artaxerxes II. De in teksten opgetekende jaren met een ingelaste maand Elul of Adar zijn 'vet' weergegeven. De niet in teksten opgetekende jaren, en jaren met een ingelaste maand opgetekend in astronomische teksten tijdens de regeringen van Darius I, Xerxes I, en Artaxerxes I, zijn niet vet weergegeven.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
	A			E		A			A			A		A			A	

Darius I	jr.24	jr.27	jr.29	jr.32	jr.35		
Xerxes I		jr.2	jr.4	jr.7	jr.10	jr.12	jr.15
„ „	jr.18						
Artaxerxes I		jr.1	jr.3				
Darius II				jr.2	jr.5	jr.7	jr.10
„ „	jr.13	jr.16	jr.18				
Artaxerxes II				jr.2	jr.5	jr.7	jr.10
„ „	jr.13	jr.16	jr.18	jr.21	jr.24	jr.26	jr.29

Documenten uit de vierde, derde, tweede en eerste eeuw voor Christus, en uit de eerste eeuw na Christus tonen aan dat deze cyclus in Babylonië bleef functioneren.
<http://articles.adsabs.harvard.edu/full/gif/1978JHA.....9..201H/0000206.000.html>
http://www.caeno.org/_Nabonassar/authors.html (zie link Babylonian Chronology 26 B.C. - A.D. 75)

3) Hieronder een overzicht van data van de dubbelgedateerde papyri van het Joodse garnizoen te Elephantine (24.05°N en 32.56°E). De Juliaanse data zijn met twee getallen aangegeven, omdat de dag bij de Joden bij zonsondergang begint en bij de Egyptenaren bij zonsopgang.

Docu- ment	Regeringsjaar & naam koning	Babylonische datum met over- eenkomstige Egyptische datum	Babylonische en Egyptische da- tum omgezet in Juliaanse data
K1	jr.14 Artaxerxes	20 Sivan = 25 peret III	5/6 en 6/7 juli 451 v. Chr.
K2	jr.16 Artaxerxes	18 Ab = 30 peret IV	8/9 en 9/10 aug. 449 v. Chr.
C15	jr.16 Artaxerxes	24 Tishri = 6 Shemu III	13/14 en 14/15 okt. 449 v. Chr.
C13	jr.19 Artaxerxes	2 Kislev = 10 shemu IV	16/17 en 17/18 nov. 446 v. Chr.
C14	jr.25 Artaxerxes	14 Ab = 19 shemu I	25/26 en 26/27 aug. 440 v. Chr.
K3	jr.28 Artaxerxes	7 Elul = 9 shemu II	13/14 en 14/15 sept. 437 v. Chr.
K4	jr.31 Artaxerxes	25 Tishri = 25 shemu III	29/30 en 30/31 okt. 434 v. Chr.
C5	jr.15 Xerxes I	18 Elul = 28 shemu I	1/2 en 2/3 sept. 432 v. Chr.
C6	jr.21 Xerxes I	18 Kislev = 7 akhet I	14/15 en 14/15 dec. 428 v. Chr.
K5	jr.38 Artaxerxes	20 Sivan = 7 peret III	11/12 en 12/13 juni 427 v. Chr.
C8	jr. 5* Artaxerxes I	21 Kislev = 21 shemu IV	22/23 en 22/23 nov. 423 v. Chr.
K6	jr. 3 Darius II	8 Tammuz = 8 peret IV	10/11 en 11/12 juli 420 v. Chr.
C20	jr. 4 Darius II	1 Elul = 1 shemu II	1/2 en 2/3 sept. 420 v. Chr.
K7	jr. 4 Darius II	1 Tishri = 1 shemu III	1/2 en 2/3 okt. 420 v. Chr.
K8	jr. 8 Darius II	6 Tishri = 22 shemu II	21/22 en 22/23 sept. 416 v. Chr.
C25	jr. 9 Darius II	3 Kislev = 12 akhet I	16/17 en 16/17 dec. 416 v. Chr.
C28	jr.14 Darius II	24 Shebat = 9 akhet III	10/11 en 10/11 febr. 410 v. Chr.
K9	jr. 1 Artaxerxes II	24 Chesvan = 29 shemu IV	25/26 en 25/26 nov. 404 v. Chr.
K10	jr. 3 Artaxerxes II	20 Adar = 8 akhet IV	8/9 en 9/10 maart 402 v. Chr.

* Sommigen lezen 6, maar 5 is de juiste lezing.

<http://articles.adsabs.harvard.edu/full/gif/1908MNRAS..69...12F/0000014.000.html>

<http://www.uni-koeln.de/phil-fak/ifa/zpe/downloads/2000/130pdf/130159.pdf>

<http://khazarzar.skeptik.net/books/jud/timeezra/timeezr1.pdf>

http://aegyptologie.online-resourcen.de/Calendar_of_Ancient_Egypt

http://www.caeno.org/_Nabonassar/authors.html (zie link The Calendar of Aramaic Texts from Achaemenid and Ptolemaic Egypt)

De data voor de eerste onzichtbaarheid of zichtbaarheid van de maan waren:

eerste onzichtbaarheid was op 16 juni 451 v. Chr.	1 Sivan was 16/17 juni
„ „ was op 24 juli 449 v. Chr.	1 Ab was 24/25 juli
„ „ was op 20 sept. 449 v. Chr.	1 Tishri was 20/21 sept.
„ „ was op 15 nov. 446 v. Chr.	1 Kislev was 15/16 nov.
„ „ was op 12 aug. 440 v. Chr.	1 Ab was 12/13 aug.
„ „ was op 7 sept. 437 v. Chr.	1 Elul was 7/8 sept.
eerste zichtbaarheid was op 5 okt. 434 v. Chr.	1 Tishri was 5/6 okt.
„ „ was op 15 aug. 432 v. Chr.	1 Elul was 15/16 aug.
„ „ was op 27 nov. 428 v. Chr.	1 Kislev was 27/28 nov.
„ „ was op 23 mei 427 v. Chr.	1 Sivan was 23/24 mei
„ „ was op 2 nov. 423 v. Chr.	1 Chesvan (niet Kislev) was 2/3 nov.
„ „ was op 3 juli 420 v. Chr.	1 Tammuz was 3/4 juli
„ „ was op 1 sept. 420 v. Chr.	1 Elul was 1/2 sept.
„ „ was op 1 okt. 420 v. Chr.	1 Tishri was 1/2 okt.
„ „ was op 16 sept. 416 v. Chr.	1 Elul (niet Tishri) was 16/17 sept.
„ „ was op 14 dec. 416 v. Chr.	1 Kislev was 14/15 dec.
„ „ was op 18 jan. 410 v. Chr.	1 Shebat was 18/19 jan.
„ „ was op 2 nov. 404 v. Chr.	1 Chesvan was 2/3 nov.
„ „ was op 17 febr. 402 v. Chr.	1 Adar was 17/18 febr.

De data voor de eerste van de eerste maand (1 Nisan) waren:

18/19 april 451 v. Chr.	eerste onzichtbaarheid
26/27 maart 449 v. Chr.	„ „
24/25 maart 446 v. Chr.	„ „
15/16 april 440 v. Chr.	„ „
12/13 april 437 v. Chr.	„ „
12/13 april 434 v. Chr.	eerste zichtbaarheid
21/22 maart 432 v. Chr.	„ „
5/6 april 428 v. Chr.	„ „
25/26 maart 427 v. Chr.	„ „
10/11 april 423 v. Chr.	„ „
6/7 april 420 v. Chr.	„ „
24/25 maart 416 v. Chr.	„ „
28/29 maart 411 v. Chr.	„ „
9/10 april 404 v. Chr.	„ „
29/30 maart 403 v. Chr.	„ „

Bovenstaande data voor de eerste onzichtbaarheid en zichtbaarheid van de maan zijn met behulp van het programma 'Planetary, Lunar, and Stellar Visibility 3' vastgesteld. Dit programma is vrij te downloaden op: <http://www.alcyone.de/PVis/english/index.html>

Als we bovenstaande informatie nader bezien dan kunnen we het volgende constateren:

- 1) Dat de meeste papyri overdag zijn geschreven.
- 2) Dat alle regeringsjaren zijn geteld volgens het Egyptische jaar dat met 1 Akhet I (1 Thoth) begint.
- 3) Dat het Egyptische regeringsjaar 1 altijd in het Babylonische aanstellingsjaar begon. Hetzelfde blijkt uit de data op de stèles vermeld bij noot 4.

- 4) Dat in document C5, het jaar 15 van Xerxes I, het jaar 16 moet zijn.
- 5) Dat de Babylonische maanden de Babylonische kalender volgden zoals vermeld bij noot 2.
- 6) Dat tot en met 437 v. Chr. de eerste onzichtbaarheid van de maan bij zonsopgang bepalend was voor het begin van elke maand, zoals bij de Egyptenaren gebruikelijk was. Op de avond van die dag begon dan voor de Joden te Elephantine de nieuwe maand.
- 7) Dat tussen 437 en 434 v. Chr. de eerste zichtbaarheid van de maan bij zonsondergang bepalend werd voor het begin van elke maand.
- 8) Dat soms geen extra maand Adar werd ingelast, als de twaalfde maand net voor de lente-equinox begon (zie noot 2). Zie bijvoorbeeld document C5 uit 432 v. Chr. en het eerste document (K8) uit 416 v. Chr., waaruit blijkt dat in de Babylonische jaren 433/32 en 417/16 v. Chr. geen tweede maand Adar is ingelast. Later werd dit altijd gecorrigeerd. Zie het tweede document (C25) uit 416 v. Chr.
- 9) Dat in document C8, de negende maand Kislev, de achtste maand Chesvan moet zijn.
- 10) Dat in chaotische tijden werd doorgeteld met de regeringsjaren van de overleden koning. Zie bijvoorbeeld document C6 uit jaar 21 van de in jaar 20 overleden Xerxes I, en document C8 uit jaar 5 van de in jaar 4 overleden Artaxerxes I. De chaotische tijd na Artaxerxes I is wellicht ook de reden dat document K3 het jaar 3 van Darius II vermeld, en niet jaar 4.

Ter bevestiging van de juistheid van bovenstaande chronologie staat hieronder nog enige informatie over de inhoud van de papyri.

jr.14	Artaxerxes	(451 v. Chr.)	Document (K1) noemt Mahseiah zoon van Yedoniah als getuige.
jr.16	Artaxerxes	(449 v. Chr.)	Document (K2) is Tamet's huwelijkscontract opgemaakt tussen haar bruidegom Ananiah zoon van Azariah, en haar meester Meshullam zoon van Zakkur.
jr.16	Artaxerxes	(449 v. Chr.)	Document (C15) is een huwelijkscontract tussen Eshor zoon van Djeho en Mibtahiah, de dochter van Mahseiah zoon van Yedoniah. Het detachement dragende de naam van commandant Varizata, komt ook in jaar 19 en 25 van Artaxerxes (446 en 440 v. Chr.), en in jaar 16 en 21 van Xerxes I (432 and 428 v. Chr.) voor. Mahseiah zoon van Yedoniah behoorde gedurende deze jaren bij dit detachement. Maar in jaar 5 van Artaxerxes I (423 v. Chr.), waarschijnlijk vanwege een nieuwe commandant, behoorde hij bij het detachement van Haumadata. Volgens de gebruikelijke chronologie behoorde hij eerst bij Varizata, daarna bij Haumadata, en later weer bij Varizata.
jr.19	Artaxerxes	(446 v. Chr.)	Document (C13) is een schenkingsakte van een huis van Mahseiah zoon van Yedoniah aan zijn dochter Mibtahiah.
jr.25	Artaxerxes	(440 v. Chr.)	Document (C14) is een rechtsschikking tussen Peu zoon van Pahe en Mibtahiah dochter van Mahseiah.
jr.28	Artaxerxes	(437 v. Chr.)	In dit document (K3) draagt Ananiah zoon van Azariah delen van een huis aan Tamet en Jehoishma over.
jr.31	Artaxerxes	(434 v. Chr.)	Document (K4) is een schenkingsakte van een deel van een huis van Ananiah zoon van Azariah aan zijn vrouw Tamet.
jr.16	Xerxes I	(432 v. Chr.)	Document (C5) is een overeenkomst tussen Mahseiah zoon van Yedoniah, en Koniah zoon van Zadok, over bouwrechten. De naam Koniah zoon van Zadok komt ook

- in jaar 21 van Xerxes I (428 v. Chr.) en in jaar 5 van Artaxerxes I (423 v. Chr.) voor. Phrataphernes zoon of Artaphernes wordt genoemd als getuige.
- jr.21 Xerxes I (428 v. Chr.) Document (C6) is een overeenkomst tussen Dargamana zoon van Kvarshaina en Mahseiah zoon van Yedoniah, over het recht op een stuk bezit. In het document (C8) uit jaar 5 van Artaxerxes I (423 v. Chr.) wordt hieraan gerefereerd.
- jr.38 Artaxerxes (427 v. Chr.) In dit document (K5) regelde Meshullam zoon van Zakkur de vrijlating van zijn slavin Tamet, en haar dochter Jehoishma, in het geval van zijn dood.
- jr.5 Artaxerxes I (423 v. Chr.) Document (C8) is een schenkingsakte van een huis van Mahseiah zoon van Yedoniah aan zijn dochter Mibtahiah die voor de tweede maal is getrouwd met een man genaamd, Jezaniah zoon van Uriah.
- jr.3 Darius II (420 v. Chr.) Document (K6) is een schenkingsakte van een deel van een huis van Ananiah zoon van Azariah aan zijn dochter Jehoishma.
- jr.4 Darius II (420 v. Chr.) Document (C20) is een rechtsschikking tussen Menahem en Ananiah, zonen van Meshullam zoon van Shelomen, en Yedoniah en Mahseiah, zonen van Eshor (=Nathan) en Mibtahiah.
- jr.4 Darius II (420 v. Chr.) Document (K7) is Jehoishma's huwelijkscontract opgemaakt tussen haar bruidegom Ananiah zoon van Haggai, en haar pleegbroer Zakkur zoon van Meshullam (zie bij 427 v. Chr.).
- jr.8 Darius II (416 v. Chr.) Document (K8) opgemaakt voor Zakkur zoon van Meshullam.
- jr.9 Darius II (416 v. Chr.) Document (C25) is een akte van afstand tussen Yedoniah zoon van Hoshaiiah, de neef van Jezaniah, en Yedoniah en Mahseiah, zonen van Nathan over het huis van Jezaniah. Het document noemt Mahseiah zoon van Yedoniah als getuige. Kennelijk waren Jezaniah en Mibtahiah gestorven.
- jr.14 Darius II (410 v. Chr.) Document (C28) noemt Yedoniah en Mahseiah, zonen van Nathan.
- jr.1 Artaxerxes II (404 v. Chr.) In dit document (K9) kent Ananiah zoon van Azariah zijn dochter Jehoishma eigendomsrecht toe bij zijn dood, in ruil voor oudedags hulp.
- jr.3 Artaxerxes II (402 v. Chr.) In dit document (K10) draagt Ananiah zoon van Azariah het eigendom (zie K9) aan zijn dochter Jehoishma over.
- jr.4 Artaxerxes II (401 v. Chr.) Dit document (C7), waarin alleen de Egyptische datum 18 Akhet II {18/19 jan.} wordt vermeld, gaat over een geval van inbraak. De naam van de beschuldigde, Phrataphernes zoon van Artaphernes, komt 31 jaren hiervoor, en volgens de gebruikelijke chronologie 70 jaren hiervoor, in document C5 (zie bij 432 v. Chr.) ook voor. Het detachement dragende de naam van commandant Nabukudurri, komt ook rond jaar 15 van Darius II (409 v. Chr.) voor.

http://www.archive.org/stream/aramaicpapyrioff00ahikuoft/aramaicpapyrioff00ahikuoft_djvu.txt
<http://books.google.nl/books?id=qdrO1O5UcD0C&pg=PA234&lpg=PA234&dq=Vidranga+year+8+Darius&source=bl&ots=>

o5SR8zSmyH&sig=ydJhl_SCY2y00LQm2UtrSiuQWzM&hl=nl#v=onepage&q=Vidranga%20year%208%20Darius&f=false

4) Uit de tijd van Amasis II, Darius I, en Darius II zijn er Apis stier stèles. Deze stèles zijn zo genoemd omdat zij informatie vermelden over Apis stieren, zoals de datum van zijn geboorte, de datum van zijn inwijding, en de datum van zijn begrafenis. De datum van zijn inwijding en de datum van zijn begrafenis zijn zeer bruikbaar voor de chronologie, omdat de inwijding geschiedde op de dag die volgde na de eerste zichtbaarheid van de maan, en de begrafenis op de dag die volgde na de ondergang van de volle maan. De data van de stèles bevestigen bovenstaande chronologie en weerlegt de gebruikelijke chronologie, omdat niet een van deze data in de gebruikelijke chronologie past.

Stèles van Amasis II vermelden:

Apis inwijding 18 Shemu II, jr.5 Amasis = 13/14 okt. 516 v. Chr.(eerste zichtb. maan 12 okt.)

Apis begraven 15 Shemu I, jr.23 Amasis = 6/7 sept. 498 v. Chr.(volle maan onder op 6 sept.)

Stèle van Darius I vermeld:

Apis begraven 11 Peret II, jr.34 Darius = 20/21 mei 439 v. Chr.(volle maan onder op 20 mei)

Stèle van Darius II vermeld:

Apis begraven 13 Shemu III, jr.4 Darius = 14/15 okt. 420 v. Chr.(volle maan onder op 14 okt.)

In de gebruikelijke chronologie wordt deze stèle (Louvre IM.4187) aan Darius I toegeschreven, hetwelk de volgende problemen met zich meebrengt:

- a) Volgens de stèle was de tijdsspanne tussen de geboorte van de stier in jaar 5 van een niet genoemde koning, en de dood van de stier in jaar 4 van een koning Darius, 8 jaren en 3 maanden, en niet 7 jaren en 3 maanden. In de gebruikelijke chronologie is 525 v. Chr. jaar 5 van Cambyses II, en jaar 518 v. Chr. jaar 4 van Darius I.
- b) Een andere stèle vermeldt de dood van een Apis stier in jaar 6 van Cambyses II. De geboorte van de stier geboren in jaar 5 van Cambyses II zou dan zijn voorafgegaan aan de dood van zijn voorganger in jaar 6 van Cambyses II, hetwelk in conflict is met de cultus van Memfis.
- c) De begrafenis gedateerd op 13 Shemu III valt in jaar 4 van Darius I niet op een dag die volgde na de ondergang van de volle maan.

Conclusie:

Stèle Louvre IM.4187 is uit de tijd van Darius II en de niet genoemde koning is Amyrtaeus, de koning van de delta, die later, volgens Thucydides, Inaros hielp in zijn opstand tegen Artaxerxes I. Deze opstand geschiedde in 428 en 427 v. Chr., wat overeenkomt met de jaren 5 en 6 van Amyrtaeus.

<http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/religion/apis.htm>

<http://members.fortunecity.co.uk/ib205/apis-back.html>

http://www.kent.net/DisplacedDynasties/Apis_Bulls_Again.htm

http://ib205.tripod.com/apis_5.html

http://www.gizapyramids.org/pdf%20library/festschrift_simpson/13_depuydt.pdf

<http://theses.bham.ac.uk/913/1/Labudek10MPhil.pdf>

<http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.mb.txt>